

management of the state have not yet formed as an independent scientific field research. As recent international academic collaboration greatly intensified, it became necessary studies to promote or inhibit its development. In particular, the deployment of international academic cooperation helps improving technologies for processing, transmission and use of scientific information. But the widespread use of computer technology creates qualitatively new potential solve scientific problems. After all, an opportunity to access appropriate sources of information is one of the most important conditions for successful development of scientific creativity. Also, get comfortable enough knowledge now people can and using specialized information educational environment, which is based on distance learning technologies. For this study mostly used specialized information systems, adapted to the level of basic training a particular student, opening the prospects for significantly improving the quality of education.

Keywords: people, education, culture, international academic cooperation, information and communication technologies, distance learning.

Опанасюк Ю., кандидат економічних наук, докторант, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), leran@ukr.net

Проблеми розвитку міжнародного академічного співробітництва

Для західних експертів у галузі вищої освіти розвиток міжнародного академічного співробітництва є стратегічною метою, досягнення якої забезпечує країну конкурентоспроможними громадянами. Однак у вітчизняній науці питання такого співробітництва й управління ним з боку держави ще не сформувався як самостійний науковий напрям дослідження. Оскільки останнім часом міжнародне академічне співробітництво значно активізувалося, виникла необхідність дослідження проблем, які сприяють або гальмують його розвиток. Зокрема, розглядання міжнародного академічного співробітництва допомагає удосконалення технологій отримання, обробки, передачі та використання наукової інформації. А широке застосування комп'ютерної техніки створює якісно нові потенційні можливості розв'язання наукових проблем. Адже можливість оперативного доступу до необхідних джерел інформації є однією з найважливіших умов успішного розвитку наукової творчості. Крім того, досить комфортно одержувати нині знання людина може й за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, котре базується на дистанційних технологіях навчання. Для такого навчання здебільшого використовуються спеціалізовані інформаційні системи, адаптовані до рівня базової підготовки конкретного студента, що відкриває перспективи істотного підвищення якості освіти.

Ключові слова: людина, освіта, культура, міжнародне академічне співробітництво, інформаційно-комунікаційні технології, дистанційне навчання.

* * *

УДК 177.7:502

Тараненко Г. Г.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри філософії, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького (Україна, Мелітополь), taranenkogg@mail.ru

РЕІНТЕРПРЕТАЦІЯ ДУХОВНОСТІ У КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО—ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ: МОРАЛЬНО—ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ СТАВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ДО ПРИРОДИ

Глобальні проблеми сучасності актуалізують питання гармонізації взаємовідносин у системі "людина-природа" та спонукають людство до пошуку духовних засад подальшого суспільно-культурного розвитку. На основі аналізу результатів досліджень розкривається значний потенціал духовності у гармонізації культурно-освітнього простору особистості та вказується її можливості й межі у формуванні аксіології природи. За логікою аналізу пропонується перевести рефлексію духовності в аксіологічну площину, яка має для людини життєво орієнтовний сенс. У статті розглядається сутність духовності як природної властивості людини й експлікується її значення у гармонізації особистістю життєвого світу та у праксеологічній площині духовно-практичного осягнення і перебування світу. Реалізація теми статті за допомогою феноменологічного підходу, теоретичної реконструкції та аналітика духовності як практичного вияву гармонійності, здорового інтелекту, набутого через освіту, в основі якого лежить принцип людиномірності, уможливають пошук корисних конструктивів більш ефективної її імплементації у культурно-освітній простір особистості.

Ключові слова: аксіологія природи, гармонізація, духовність, культурно-освітній простір, людиномірність, особистість, ставлення людини до природи.

Пошук можливих шляхів вирішення глобальних проблем природокористування в межах міжнародного руху із захисту навколишнього середовища та гармонізація взаємовідносин у системі "людина—

природа" сьогодні є основними напрямками людської діяльності, які мають на меті не лише забезпечення сталого розвитку сучасної цивілізації, а й духовне оновлення суспільства загалом й особистості зокрема.

Аналізуючи сучасну ситуацію у світі, В. Шинкарук та В. Табачковський роблять висновок, що крім проблем технократичного характеру на особистості відображається й вплив процесу глобалізації суспільства. Вчені підкреслюють, що попри захоплення технізацією слід остерігатися відчуження людини від природи та його наслідків, а саме, набуття та поширення феномену бездуховності, фокусування людського буття на інтересах сьогодення, "ззелюднення" природи, її комерціалізація й утилітаризація [9, с. 124–133].

Вказані процеси спонукають людство до пошуку духовних засад подальшого суспільно-культурного розвитку, адже низка потрясінь у сфері вищих гуманістичних цінностей, нівелювання значущості особистості та її життя, домінування насильницьких методів у суспільному житті спричиняють відчуження особистості від справжньої духовності, підсилюючи інтересдопсевдодуховних цінностей. Саме тому сьогодні актуалізується дослідження феномена духовності у новому соціокультурному контексті.

Проблема духовності здавна досліджувалася зарубіжними і вітчизняними авторами різних напрямів філософського знання. Так, зокрема, у творах Платона, Аристотеля, Аврелія Августина, Фоми Аквінського, І. Канта, Ф. Шеллінга, Г. Гегеля духовність розглядається в історико-філософському дискурсі.

У працях А. Бергсона, М. Бубера, М. Вебера, Е. Гуссерля, В. Дільтея, С. К'єркегора, Ф. Ніцше, Б. Рассела, П. Рікера, Ж.-П. Сартра, П. Тейяра де Шардена, Е. Фромма, М. Гайдеггера феномен духовності не лише критично переосмислюється, а й досліджується специфіка його виявлення у суспільстві.

Не можна оминати й особливої значущості в дослідженні проблеми духовності релігійних філософських ідей М. Бердяєва, І. Ільїна, Вл. Соловйова, П. Флоренського та С. Франка.

Досить ґрунтовними в означеному сенсі є розгляд духовності крізь призму світогляду людини та її духовного світу в роботах Є. Бабосова, Л. Дорогова, В. Орлова, Б. Сафонова, В. Немировського.

Таким чином, у філософсько-освітній думці склалася парадоксальна дилема між обсягом матеріалу про духовність та його якістю, між його потенціалом у формуванні аксіології природи і майже певною відсутністю його використання в освітньому процесі, між необхідністю гармонізувати культурно-освітній простір особистості та величезним потенціалом у цьому контексті феномена духовності.

Актуальність обраного напрямку дослідження, його потенціал в гармонізації культурно-освітнього простору особистості, потреба у реінтерпретації феномена духовності, а також теоретична і практична значущість проблеми і визначили вибір темидослідження.

Тож, метою дослідження обрано аналіз феномена духовності, розкриття його можливостей і меж у формуванні аксіології природи як теоретико-

методологічної засади гармонізації культурно-освітнього простору особистості.

Свого часу М. Бердяєв писав, що самоствердження людини спричиняє її самознищення, а тому людині потрібно самореалізовуватися, що стає реальним завдяки перемозі духовного елемента як енергії [1, с.286–287]. Можливо, саме тому у сучасних умовах зміст поняття духовність значно розширюється. Не можна не погодитися із думкою А. Корецької про те, що уже давно замало ототожнювати духовність із релігійністю, адже як синтетичне поняття, включаючи високі моральні принципи і совіслівість, вона ще вміщує в собі душевну щедрість, чуйне сприйняття краси, адекватність у поглядах і поведінці, розуміння та збереження культурних надбань, професійну компетентність, громадянську активність, аксіологію природи тощо. Духовна особистість несе позитивні, а не руйнівні ідеї й емоції, розуміє важливість законів і проблем суспільства й природи, здатна співпереживати і нести відповідальність за свої вчинки.

Важливо підкреслити, що особливого значення, на думку вченої, набувають такі аспекти духовної свідомості, як розумне ставлення до природного середовища, встановлення оптимальних умов життєдіяльності людини в природному середовищі, культурно-естетична спрямованість тощо. Тож, на думку дослідниці, забезпечити їх розвиток можна лише через систему освіти [3, с.297–303].

Зважаючи на той факт, що духовне життя особистості охоплює всю “конструкцію” людського світопорядку, постаючи своєю внутрішньою дійсністю, сучасні дослідники (В.Табачковський, М.Булатов, Н.Хамітов, С.Андрос та ін.) акцентують увагу на тому, що духовний світ є для особистості власним Всесвітом та духовним планетарієм, у якому можна моделювати будь-які варіанти світопорядку й свого життя. Життя у духовному світі уможливує розширення простору, часу і обставин особистого буття, робить особистість у певній мірі всюдисущою. У такому світі власне життя переживається особистістю безліч разів, а чуже життя переживається нею як власне. Відтак упродовж одного біологічного життя людина, завдяки духовності, може прожити безліч життів, адже духовне життя людини є своєю внутрішньою дійсністю, не менш значущою, ніж навколишній світ [6]. І якщо особистий світ постає для людини власним “мікрокосмосом”, де вона організовує будь-які варіанти світопорядку, то його значущість у створенні людиномірного світу постає безмежною.

Отже, духовне життя людини уможливує гармонію не лише внутрішню, а й у відношенні до навколишнього світу (світу природи). Саме тому М. Фуко зауважив, що духовність є ніщо інше, як спрямування людиною погляду всередину себе [7, с. 286–287], адже, як зазначає С. Кримський, духовність є способом “самовибудовування” людської особистості та конститується у вигляді покликання свого носія, позаяк пов’язана з вибором своєї власної подоби, своєї долі й ролі, зрештою із зустріччю кожного із самим собою [4, с. 2].

Досліджуючи світоглядну культуру особистості, В. Іванов доходить висновку, що найвищим рівнем рефлексивної здатності людської самосвідомості, як

здатності, що здійснюється у внутрішньому духовному світі особистості, є співвіднесення себе з абсолютним моральним взірцем [5], адже духовність, як зауважує С.Кримський, є здатністю переводити універсум зовнішнього буття у внутрішній всесвіт особистості на етичній основі [4, с. 23, 27, 28].

Тож, антропологічний сенс феномена духовності в сучасних філософських дослідженнях полягає у турботі особистості про себе і про світ (світ природи зокрема). Означений принцип є, на наш погляд, основою лише раціональної людської поведінки у будь-якій формі активного життя, а й морально-етичною основою ставлення людини до природи, адже, як зазначають В.Табачковський, М.Булатов, Н.Хамітов, С.Андрос [6], коли людина турбується про себе, про своє самоздійснення, самореалізацію та самовдосконалення, вона водночас турбується про світ, а ставлення до себе, що виходить за межі егоцентризму, поширюється не лише інших, а й на цілий світ, де найвищою метою постає гармонія зі світом природи та із самим собою.

Безперечно, кожен вияв і кожен крок подібної діяльності потребує морально-етичного наповнення, адже означена активність людини вкрай потребує достатнього ціннісного забезпечення, яке має бути підняте до рівня світоглядно-діяльнісного принципу буття людини, бо її самоствердження у світі має передусім морально-етичну межу та уможливує людиномірне спрямування її творчих здатностей.

Отже, сучасна філософсько-освітня думка випрацювала оригінальну концепцію духовності як морально-ціннісний вимір не тільки людського світу, але й загального світопорядку. Духовність сьогодні постає не тільки керівною засадою гармонізації культурно-освітнього простору особистості, засобом самовдосконалення, самотворення руху до людиномірного світу.

Важко не погодитися із думкою В.Табачковського про те, що “з огляду на ціннісну амбівалентність образів-ейдосів можливого, наявних у людській свідомості, першорядного значення набуває здатність носія окресленої здатності до моральної саморегуляції. Моральність – то своєрідна “межа” творчого самоздійснення людини. Відтак духовність може бути схарактеризована як здатність переводити універсум зовнішнього буття у внутрішній всесвіт особистості на етичній основі” [6, с. 222], *адже духовність постає найвищим рівнем ієрархії цінностей людського світовідношення.*

Духовність, на думку М. Шелера, постає найвищим рівнем ієрархії цінностей людського світовідношення, котра започатковується цінностями “приємне-неприємне”, а завершується цінностями “святе-несвяте”. Саме до царини “святого” належить цінність особистості [8, с.323–328]. Відтак, підкреслює В.Табачковський, для сучасного розуміння взаємозв’язків у системі “людина-світ” важливим постає не тільки “вкоріненість” духовності в буття, а надання буттю новогосенсу: “буття-для-Іншого”, для ближнього [6].

Безперечно, поза духовністю діяльність перестане бути людиною, а без діяльності духовність втрачає раціонально-чуттєві риси, соціальний сенс. У зв’язку з цим духовність набуває особливого значення як

гармонійна єдність істини, добра і краси. Саме тому формування світогляду особистості через освіту має забезпечити розвиток науки і культури, виховання особистості із сучасним світоглядом і рівнем знань.

Тож, аналізуючи означені особливості актуальним постає питання щодо практичного вияву духовності, як здорового інтелекту, набутого через освіту, в основі якої лежить принцип людиномірності. Завданням освіти і духовних чинників в означеному контексті постає урахування запитів особистості й соціальних факторів, знаходження оптимальних умов гармонізації культурно–освітнього простору особистості, її взаємовідносин зі світом (світом природи), які уможливають повноцінну життєдіяльність особистості й розвиток усіх фізичних і духовних сил людини.

При цьому духовна свобода, відповідальність осмислюються через ідею діалогу з моральними основами комунікативної культури в співіснуванні людини і сучасного світу – природи, суспільства, іншої людини.

Більшістю сучасних науковців поділяється думка про те, що одним із варіантів виходу людства із системної кризи є осмислення шляху розвитку духовної культури сучасної людини, адже водночас зі збереженням своєї унікальності особистість повинна нести і відповідальність за своє оточення і світ природи. Важливо зазначити, що при цьому духовна свобода, відповідальність осмислюються через ідею діалогу з моральними основами комунікативної культури в співіснуванні людини і природи, суспільства, іншої людини.

На думку П.Козленко, моральність в освіті є показником глибокого усвідомлення суб'єктом одержуваної інформації й осмисленням шляхів її реалізації на практиці, адже вона (моральність) виступає загальним зв'язком, що пронизує соціальне і духовне буття особистості. Саме моральність, на думку вченого, як гармонія розуму, емоцій і волі, опредмечується у вчинку і визначає місце людини в інтерсуб'єктивному соціокультурному просторі і ноосфері, що відповідає умовам розвитку внутрішнього світу особистості. Моральність, ядром якої виступають смисложиттєві цінності, що мають загальнолюдську основу, визнається вченим глобальним системоутворюючим стрижнем нової парадигми освіти [2].

Отже, якщо духовність постає як невсипуща “турбота” людини про себе, як погляд, спрямований особистістю всередину себе з метою самовдосконалення й самотворення, то моральність є своєрідною “межею” творчого самоздійснення людини, а відтак, зазначає В.Табачковський [6], духовність може бути схарактеризована як здатність переводити універсум зовнішнього буття у внутрішній всесвіт особистості на морально–етичній основі.

Суспільство може підтримати себе, зберегти свою сталість і забезпечити перебудову масової свідомості за умови спрямування до вищих цінностей. У зв'язку з цим необхідно переорієнтувати систему виховання, освіти, світогляду, культури, моралі, мистецтва, науки і техніки на піднесення інтелектуально–духовних цінностей над матеріально–речовинними.

Освіта постає і способом захисту від негативних впливів знеособлення людини, і запорукою визначення свого місця в системі складних виробничих і соціальних відносин. Зміст людського буття повинен полягати не в підкоренні природи, не в нарошуванні матеріального багатства, а в моральному удосконаленні людини, що є важливою умовою гармонізації культурно–освітнього простору особистості.

Саме на засадах формування духовності через феномен освіти і має бути зорієнтована підготовка особистості до життя в сучасному суспільстві, оскільки освіта здатна найактивніше зібрати й проаналізувати інформацію, а у широкому розумінні – “збагатити” особистість знаннями і зразками найкращого духовно–практичного досвіду, забезпечити системність, цілеспрямованість і обґрунтованість у формуванні особистості, її духовності.

Список використаних джерел

1. Бердяев Н. Самопознание / Н. Бердяев. – Л., 1991. – 336 с.
2. Козленко П. Ю. Моральный вектор освіти як ціннісно–смысловий імператив духовного буття особистості: автореф. дис... канд. филос. наук: 09.00.10 / П. Ю. Козленко; Південноукр. нац. пед. ун–т ім. К. Д. Ушинського. – О., 2009. – 18 с.
3. Корецька А.І. Освіта і духовність як феномени освоєння дійсності у викликах сучасності / А. І. Корецька // Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія. – Київ: НПУ, 2007. – Вип.65. – Ч.1. – С.297–303.
4. Крымский С.Б. Контурь духовности: новые контексты идентификации / С. Б. Крымский // Вопросы философии. – 1992. – №12. – С.21–28.
5. Мировоззренческая культура личности: филос. пробл. формирования [Текст] / В. П. Иванов [и др.]; ред. В. П. Иванов; АН УССР, Ин–т философии. – К.: Наукова думка, 1986. – 295 с.
6. Філософія: світ людини / В.Г. Табачковський та ін. – К.: Либідь, 2003. – 430 с.
7. Фуко М. Герменевтика суб'єкта/ М. Фуко // Соціо–Логос. – М., 1991. – Вип.1. – С.286–287.
8. Шелер М. Феноменологія і теорія познання / Пер. А.В. Денежкіна // Шелер М. Избр. произв. / Под.ред. А.В. Денежкіна. – М., 1994. – С.323–328.
9. Шинкарук В. І. Глобалізація з філософсько–антропологічного погляду: панацея чи проблема? / В. І. Шинкарук, В. Г. Табачковський // Практ. філософія. – 2001. – №1. – С.124–133.

References

1. Berdjaev N. Samopoznanie / N. Berdjaev. – L., 1991. – 336 s.
2. Kozlenko P. Ju. Moral'nyj vektor osvity jak cinnisno–smyslovij imperativ duhovnogo buttja osobystosti: avtoref. dys... kand. filoz. nauk: 09.00.10 / P. Ju. Kozlenko; Pivdenno ukr. nac. ped. un–t im. K. D. Ushyns'kogo. – O., 2009. – 18 s.
3. Korec'ka A. I. Osvita i duhovnist' jak fenomeny osvjoennja dijsnosti u vyklykah suchasnosti / A. I. Korec'ka // Nova paradygma. Filosofija. Politologija. Sociologija. – Kyi'v: NPU, 2007. – Vyp.65. – Ch.1. – S.297–303.
4. Krymskij S. B. Kontury duhovnosti: novye konteksty identifikacii / S. B. Krymskij // Voprosy filosofii. – 1992. – №12. – S.21–28.
5. Mirovozzrencheskaja kul'tura lichnosti: filoz. probl. formirovanija [Tekst] / V. P. Ivanov [i dr.]; red. V. P. Ivanov; AN USSR, In–t filosofii. – K.: Naukova dumka, 1986. – 295 s.
6. Filosofija: svit ljudy ny / V. G. Tabachkovs'kyj ta in. – K.: Lybid', 2003. – 430 s.
7. Fuko M. Germenevtika sub#ekta / M. Fuko // Socio–Logos. – M., 1991. – Vyp.1. – S.286–287.
8. Sheler M. Fenomenologija i teorija poznanija / Per. A. V. Denezhkina // Sheler M. Izbr. proizv. / Pod. red. A. V. Denezhkina. – M., 1994. – S.323–328.
9. Shynkaruk V. I. Globalizacija z filozofs'ko–antropologichnogo pogljadu: panaceja chy problema? / V. I. Shynkaruk, V. G. Tabachkovs'kyj // Prakt. filosofija. – 2001. – №1. – S.124–133.

Taranenko G. G., Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of Philosophy Department of Melitopol State Bohdan Khmelnytsky Pedagogical University (Ukraine, Melitopol), taranenkogg@mail.ru

The reinterpretation of the spirituality in the context of the harmonization of the personality's cultural and educational space: the moral and ethical aspects of the human being's attitude to the nature

The global problems of the modern world actualize the issue of harmonization of the relations in the system "man-nature" and encourage the mankind to find spiritual foundations for further social and cultural development. Based on the research results a significant potential of the spirituality in the harmonization of the personality's cultural and educational space is revealed. The possibilities and limits for the nature axiology formation are also indicated. According to the logical analysis the author offers to research the reflection of the spirituality through the axiological aspect, which is vitally meaningful for the humanity. In the article the spirituality is defined as a person's natural characteristic feature. The term "spirituality" is viewed through the harmonization of the person's life experience and through the praxeological sense of spiritual-practical comprehension and restructuring of the world. The realization of the article aim is based on the phenomenological approach, theoretical reconstruction and analysis of the spirituality as a practical expression of the harmony, healthy intelligence, gained through education and realized through the principle of human-dimension. It makes a search for useful ways of more efficient implementation of the reflection into personality's cultural and educational space important and possible.

Keywords: axiology of nature, harmonization, spirituality, cultural and educational space, human-dimension, personality, attitude to nature.

Тараненко Г. Г., кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры философии, Мелитопольский

государственный педагогический университет им. Богдана Хмельницкого (Украина, Мелитополь), taranenkogg@mail.ru

Рейнтерпретация духовности в контексте гармонизации культурно-образовательного пространства личности: морально-этический аспект отношения человека к природе

Глобальные проблемы современности актуализируют вопрос гармонизации отношений в системе "человек-природа" и направляют человечество на поиск духовных оснований дальнейшего общественно-культурного развития. На основе анализа результатов исследований раскрывается значительный потенциал духовности в гармонизации культурно-образовательного пространства личности, и указываются ее возможности и границы для формирования аксиологии природы. По логике анализа предлагается перевести рефлексию духовности в аксиологическую плоскость, которая имеет для человека жизненно ориентированный смысл. В статье рассматривается сущность духовности как естественного свойства человека и эксплицируется ее значение в гармонизации его жизненного мира и в праксеологической плоскости духовно-практического постижения и перестройки мира. Реализация цели статьи при помощи феноменологического подхода, теоретической реконструкции и анализа духовности как практического проявления гармоничности, здравого интеллекта, полученного посредством образования, в основе которого лежит принцип человекомерности, делают возможным поиск полезных конструктов более эффективной ее имплементации в культурно-образовательное пространство личности.

Ключевые слова: аксиология природы, гармонизация, духовность, культурно-образовательное пространство, человекомерность, личность, отношение человека к природе.

* * *

УДК 165:159.937

Гмыря С. С.

старший преподаватель кафедры музыкального искусства, Национальный государственный университет им. В. О. Сухомлинского (Украина, Николаев), gmyria@mail.ru

КРИТИЧНОСТЬ ВОСПРИЯТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ КАК ОДНА ИЗ ДЕТЕРМИНАНТ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ

Рассмотрено проблему влияния критичности восприятия художественно-эстетической информации на процесс формирования мировоззрения индивида. Раскрывается содержание критичности восприятия как элемента художественной коммуникации, выполняющего функцию коммуникативного порога.

Подчеркивается, что одним из аспектов критичности восприятия является рефлексия, осознание себя в качестве субъекта коммуникативной деятельности. Это способствует уяснению существования оппозиции "Я – мир" ("Я-социум"), что приводит к переходу на более высокий уровень осознания своей самодостаточности, суверенности своей личности. Выявлено

также значение ощущения истинности воспринимаемой художественной информации как элемента механизма критического оценивания, играющего важную роль в формировании мировоззренческих установок.

Автор статьи приходит к выводу о том, что критичность в ситуации восприятия полиморфной информации выполняет функцию коммуникативного фильтра, позволяющего выявить собственно художественное содержание. Тем самым она способствует оптимизации процесса художественной коммуникации, что является важной предпосылкой формирования адекватной картины мира.

Ключевые слова: критичность восприятия, художественно-эстетическая коммуникация, суверенность личности, коммуникативный порог, коммуникативный фильтр.

(статья друкється мовою оригіналу)

Актуальность проблемы формирования и коррекции мировоззренческой составляющей личности современного человека определяется необходимостью гибкой, оперативной адаптации к быстро изменяющимся социальным условиям существования в современном мире, чем и мотивировано появление значительного числа исследований в этой области. Одним из аспектов данной проблемы является изучение роли искусства в становлении личности, выяснение механизмов воздействия искусства на внутренние, психические стороны жизнедеятельности индивида, приводящего к изменениям в его отношении к миру. Учитывая важную роль эмоций в жизни человека и то, что в структуре акта художественного восприятия важное место занимает эмоциональная составляющая, следует сделать вывод о том, что воздействие художественно-эстетической информации относится к категории факторов, существенно влияющих на изменение мировоззренческих характеристик индивида. Непосредственно к работам, посвященным рассмотрению данной проблемы, примыкают научные труды, содержанием которых является анализ эстетического сознания, выявление его структуры и функций (в их число входят, например, монографии Л. С. Выготского, М. С. Кагана, Б. С. Мейлаха, Л. Н. Столовича, А. Я. Зиса и др.). Однако, несмотря на то, что вопросы влияния искусства на формирование личности подверглись всестороннему анализу в трудах как отечественных, так и зарубежных исследователей, вне рассмотрения в настоящее время оказалась проблема изучения роли критичности художественно-эстетического восприятия как фактора, детерминирующего процесс формирования мировоззренческих установок индивида. Отчасти это объясняется тем, что критичность традиционно считается свойством ума, которое актуализуется в процессе решения интеллектуально-познавательных задач (в частности, при решении задач – математических, логических, технических и т.д.), то есть в области, достаточно далекой от эстетического восприятия.

Следует заметить, что существуют значительные отличия в трактовке термина "критичность" в научной литературе, в них критичность связывается и со свойствами личности, и с сохранением ее аутентичности, и с реализацией творческого потенциала личности, и со сформированностью мыслительных умений, обеспечивающих эффективность решения конкретных задач. Так, С. Л. Рубинштейн, описывая сознательное мышление, утверждал, что в нем обязательно должны присутствовать операции контроля, проверки, критики, а Б. М. Теплов определял